

บทที่ 4

ความเป็นมาของรายการสนทนากับชาวบ้านเมือง

รายการสนทนากับชาวบ้านเมืองนับเป็นรายการประเภทการอภิปรายทางด้านปัญหา การเมืองและการบริหารงานของรัฐเพียงรายการเดียวที่สามารถยืนยงคงอยู่ได้เป็นเวลานาน เข้าปีที่ 10 (2524-2534) แต่รายการนี้ก็มิใช่รายการแรกที่เป็นการเสนอรายการทางด้านการเมืองทางโทรทัศน์ ทั้งนี้เพราะในช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 มีรายการลักษณะนี้เกิดขึ้นมากมายที่ได้รับความนิยม คือรายการพุดจาประชาชนชาวบ้านของสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 7 รายการชี้แจงประชาชนของสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 และรายการสนทนากับหา ประชาธิปไตยของไทยทีวีสีช่อง 9 รายการเหล่านี้จะมีผู้ดำเนินรายการเป็นบุคคลที่เป็นที่รู้จัก มีการเชิญผู้ที่มีชื่อเสียง นักการเมือง ตลอดจนผู้บริหารสนทนากับหาการเมืองเป็นประจำ นับเป็นการทำหน้าที่ให้การสื่อสารทางการเมืองอย่างหลากหลาย ในขณะที่เดียวกันก็ปราศจากขอบเขต ทำให้ความขัดแย้งทางความคิดของนักการเมือง และพรรคการเมือง ในห้วงเวลาที่สับสนวุ่นวายกระพือมากขึ้น และเมื่อคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินเข้ามายึดอำนาจและจัดตั้งรัฐบาลนำโดยนายธานินทร์ กรัยวิเชียร เมื่อวันที่ 16 ตุลาคม 2519 รายการประเภทนี้ก็ไม่สามารถเสนอความคิดเห็นทางการเมืองที่ค่อนข้างจะอิสระได้อีก เนื่องจากคณะผู้ปกครองใช้สื่อมวลชนโดยเฉพาะวิทยุและโทรทัศน์เพื่อเผยแพร่ความคิด ผลงาน และโฆษณาชวนเชื่ออย่างต่อเนื่องและตลอดเวลา อาทิเช่น ในคืนวันที่ 7 ตุลาคม 2519 รายการสนทนาประชาธิปไตยได้เชิญ พลตำรวจโทชุมพล โลหะชาละ รองอธิบดีกรมตำรวจไปออกรายการร่วมกับนายคุณิศิรวรรณ เพื่อแถลงถึงรายละเอียดของการปราบนักศึกษา และรายการประเภทนี้ก็เสื่อมถอยและไม่ได้ได้รับความนิยมจนต้องเลิกไปในช่วงเวลาอันสั้น แต่สำหรับรายการสนทนากับหาบ้านเมืองซึ่งสามารถยืนหยัดอยู่ได้เป็นเวลานาน จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษาอยู่ไม่น้อย

รายการสนทนากับหาบ้านเมือง : ที่มาและวัตถุประสงค์ของรายการ

ก่อนจะไปถึงที่มาและวัตถุประสงค์ของรายการ อาจจะแบ่งรายการสนทนากับหาบ้านเมืองนี้ออกเป็น 2 ช่วงด้วยกันคือ ในช่วงแรกตั้งแต่เริ่มออกอากาศครั้งแรกจนถึงช่วงต้นปี 2532 และช่วงหลังซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงคณะผู้จัดทำ และรูปแบบรายการใหม่จนถึงปัจจุบัน โดยการศึกษาคำนี้จะเน้นการดำเนินงานของรายการในช่วงหลังเป็นหลัก

ในช่วงแรก รายการสนทนากับหาบ้านเมืองออกอากาศสู่สายตาสาธารณชนเป็นครั้งแรกในวันอาทิตย์ที่ 2 สิงหาคม 2524 โดยสถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 จากการริเริ่มของ พลเอกวันชัย เรืองตระกูล ขณะดำรงตำแหน่งเสนาธิการกองทัพบกที่ 1 และ

เสนาธิการกองกำลังรักษาพระนคร และได้รับการอนุมัติจาก พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก แม่ทัพภาคที่ 1 และ พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ ผบ.ทบ. ซึ่งรายการนี้เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองต่อนโยบาย 66/2523 ซึ่งเป็นนโยบายการเมืองนำการทหาร เป็นการดำเนินกิจการต่าง ๆ ในเรื่องการพัฒนาและเรื่องการเมือง การสร้างประชาธิปไตยเพื่อต่อสู้เอาชนะคอมมิวนิสต์ และเพื่อรักษาความมั่นคงภายในและสันติภาพในประเทศ และเพื่อสร้างสรรคประเทศให้พัฒนาและนำไปสู่การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

วัตถุประสงค์ของรายการสนทนาปัญหาบ้านเมือง (ในช่วงแรก)

รายการนี้มุ่งตรงไปยังจุดมุ่งหมายที่สำคัญที่สุดในข้อที่จะเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างทหารกับประชาชน ระหว่างรัฐบาลกับประชาชน ระหว่างประชาชนทุกหมู่เหล่าด้วยการให้สาระความรู้แก่ผู้ชมในด้านสังคม จิตวิทยา เศรษฐกิจ การเงิน การเมือง การปกครอง ตลอดจนการทหารที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของประเทศชาติและความผาสุกของประชาธิปไตย

รูปแบบรายการในช่วงแรก

รายการสนทนาปัญหาบ้านเมือง ในช่วงแรกมีรูปแบบการนำเสนอ ในลักษณะของการเชิญผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาต่าง ๆ ทั้งภาครัฐบาลและเอกชน ตลอดจนผู้เชี่ยวชาญในแต่ละเรื่องมาสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือเสนอข้อคิดเห็นเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้น โดยรายการนี้จะมีผู้ดำเนินรายการหรือพิธีกร ซึ่งมักจะเป็นพิธีกรประจำมาคอยซักถามผู้ร่วมสนทนาในเรื่องที่เกิดขึ้นและมีผลกระทบต่อรัฐและประชาชน ในขณะนั้น ซึ่งลักษณะการสนทนาพบว่าค่อนข้างจะเป็นทางการมาก และไม่คอยดึงดูความสนใจเท่าใดนัก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องขององค์ประกอบจากการนำเสนอ หรือเนื้อหาก็ตาม

การดำเนินงานของรายการสนทนาปัญหาบ้านเมือง ในช่วงแรกนั้นอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของกลุ่มคณะผู้จัดทำ ซึ่งมีสมาชิกประมาณ 40 คน และส่วนใหญ่จะเป็นข้าราชการทหารของกองทัพบกเป็นสำคัญ โดยมี พลเอกวันชัย เรืองตระกูล เสนาธิการกองทัพอากาศที่ 1 และเสนาธิการกองกำลังรักษาพระนครในขณะนั้น หรือปลัดกระทรวงกลาโหม ในปัจจุบันเป็นประธาน รายการนี้มีสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 เป็นผู้ผลิต ติดต่อ และนำออกอากาศทางสถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 และช่อง 7 เป็นประจำในช่วงหลังข่าว 20.00 น. ของวันอาทิตย์ โดยไม่มีเรื่องของโฆษณาเกี่ยวข้องกับในบางกรณีที่เป็นเรื่องสำคัญมาก จึงจะออกอากาศทุกสถานีในเครือของโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจและถ่ายทอดทางสถานีวิทยุกระจายเสียงของกองทัพบกทุกสถานี โดยได้รับเงินสนับสนุนจากรายได้ แต่ละปีของทางสถานีเป็นหลัก

ต่อมาได้เกิดรายการประเภทนี้ขึ้นอีกรายการหนึ่งทางสถานีวิทยุกระจายเสียง ซึ่งอาจจะเรียกได้ว่าเป็นรายการที่รายการน้องกับรายการสนทนาปัญหาบ้านเมือง คือ รายการกองทัพพบประชาชนที่ตั้งขึ้นโดย พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก เช่นกัน

จะเห็นได้ว่ารายการสนทนาปัญหาบ้านเมืองในช่วงแรกนั้นเกิดขึ้น ดำเนินงาน และบริหารโดยคณะทหารจากกองทัพบก รวมทั้งกองกำลังรักษาพระนคร และกองทัพภาคที่ 1 ทุกชั้นตอน ดังนั้นแนวความคิดของรายการ ตลอดจนรูปแบบและเนื้อหาการนำเสนอจึงถูกจำกัดให้อยู่ในแวดวงของคนกลุ่มเดียว ซึ่งเป็นข้าราชการทหารที่มีสายการบังคับบัญชาตายตัว มีวินัยและอุดมการณ์ที่เคร่งครัดที่สะท้อนออกมาเป็นหลัก

รายการสนทนาปัญหาบ้านเมือง ในปัจจุบัน

สาเหตุของการปรับเปลี่ยนรูปแบบรายการ

การดำเนินการของรายการสนทนาปัญหาบ้านเมืองในระยะแรกก็อาจจะเรียกได้ว่าประสบความสำเร็จในระดับหนึ่งจากการได้รับรางวัลเมขลา สาขาสร้างความสำเร็จอันดีให้แก่ประชาชน เมื่อ พ.ศ. 2528 และได้ติดต่อกันมา 4 ปี ถึง ปี พ.ศ. 2531 แต่เมื่อประธานจัดรายการคนเดิมคือ พลเอกวันชัย เรืองตระกูล ได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ ให้ไปดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงกลาโหม จึงมีการเปลี่ยนตัวประธานโดยผู้บัญชาการทหารบกในขณะนั้นคือ พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ได้แต่งตั้ง พลเอกอรุณ ปรีวีดิธรรม ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก เป็นประธานในช่วงปลายปี 2532 ซึ่งเมื่อตั้งเป็นคณะกรรมการชุด พลเอกอรุณฯ ขึ้นมาแล้วก็ได้มีการคิดปรับปรุงรายการในบางด้านเพื่อความกระชับกระเฉง ความแปลกใหม่ และเข้าถึงประชาชนได้กว้างขวางยิ่งกว่าเดิม เนื่องจากเห็นว่ารายการโทรทัศน์ในทุกวันนี้ต่างก็มีการปรับปรุงรายการมากขึ้น มีการลอกเลียนหรือนำเอาความคิดจากรายการตะวันตกมาประยุกต์ใช้ คนมีโอกาสนเลือกชมรายการโทรทัศน์มากขึ้น ในขณะที่รายการสนทนาปัญหาบ้านเมืองในยุคก่อน ๆ นั้นมีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก ทำให้พบว่า คนดูเสื่อมถอยน้อยลงจึงได้มีการคิดพิจารณาร่วมกันในหมู่คณะกรรมการเพื่อปรับปรุงรายการ ซึ่งก็ออกมาในรูปแบบที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน โดยได้เริ่มออกอากาศเมื่อวันอาทิตย์ที่ 10 ธันวาคม 2532 อันเป็นวันที่ระลึกของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งได้เชิญ ดร.สมเกียรติ อ่อนวิมล โฆษกที่มีชื่อเสียงเป็นผู้ร่วมสนทนากับ พล.ต.ม.ร.ว.ศีกฤทธิ์ ปราโมช ณ บ้านริมแม่น้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่ นับเป็นรายการในรูปแบบใหม่ที่มีการบันทึกเทปนอกห้องส่งอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของรายการสนทนากับชาวบ้านเมือง (ในปัจจุบัน)

- 1) เสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจอันดีให้แก่ประชาชนทั่วไป ซึ่งถือเป็นวัตถุประสงค์หลักแต่เดิม
- 2) ต้องการให้เกิดความสมานฉันท์ และความสามัคคีภายในชาติ
- 3) เสริมสร้างประชาธิปไตยให้กว้างขวาง ซึ่งเป็นประเด็นที่สำคัญเพิ่มเติมขึ้นมา โดยมีจุดมุ่งหมายให้รายการนี้เสริมสร้างประชาธิปไตยให้ขยายฐานกว้างขึ้น ให้ประชาชนมีความเข้าใจในเรื่องของหลักประชาธิปไตยที่มีองค์พระมหากษัตริย์เป็นประมุข

การดำเนินงานของรายการสนทนากับชาวบ้านเมือง

การดำเนินงานของรายการสนทนากับชาวบ้านเมืองชุดปัจจุบันนี้ เริ่มในตอนปลายปี 32 โดยอยู่ในรูปของคณะกรรมการจัดรายการสนทนากับชาวบ้านเมือง ซึ่งผู้บัญชาการทหารบกในขณะนั้นคือ พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ เป็นผู้ลงนามแต่งตั้งตามที่ประธานคณะกรรมการ คือ พลเอกอรุณ ปรีวีดิธรรม เป็นผู้เสนอมา โดยประธานจะสรรหาบุคคลรวมเข้าเป็นกลุ่มคณะกรรมการฯ ซึ่งในปัจจุบันคณะกรรมการชุดนี้ประกอบด้วยบุคคลที่ได้รับเชิญให้เข้าร่วมกว่า 70 คน ซึ่งมาจากหลายสาขาอาชีพทั้งนายทหารชั้นผู้ใหญ่ และผู้ทรงคุณวุฒิฝ่ายพลเรือนหลายท่านเป็นที่ปรึกษา ทั้งที่เคยเป็นกรรมการหรือผู้ดำเนินงานในรายการช่วงแรก เพื่อเป็นที่ปรึกษาและคอยให้คำปรึกษา และผู้ที่ได้รับแต่งตั้งใหม่ มีนายทหาร พลเรือน นักวิชาการ นักธุรกิจ และนักหนังสือพิมพ์ อาทิ เช่น คุณหญิงเต็มสิริ บุญยสิงห์ คุณหญิงจินตนา ยศสุนทร อาจารย์สุพิศตรา สุภาพ เป็นต้น ทั้งนี้เนื่องจากนายทหารชั้นผู้ใหญ่ซึ่งถือเป็นคีย์แมนในคณะกรรมการชุดนี้ ได้เล็งเห็นว่า ถ้าจะดำเนินงานไปตามลัทธิในหมู่ทหารเหมือนอย่างกรรมการชุดเดิมนั้นก็คงไม่มีอะไรแปลกใหม่อีกประการหนึ่งความสามารถของทหารอาชีพในด้านสื่อสารมวลชนนั้นมีจำกัด การจะพัฒนารายการให้มีความหลากหลายเพื่อขยายฐานผู้ชมให้กว้างกว่าแต่ก่อน และให้ทันกับความแปลกใหม่ของรายการอื่น ๆ คงทำได้ไม่ค่อยดี จึงได้มีการดึงเอาผู้ที่มีความรู้มีประสบการณ์จากหลาย ๆ ด้านมาร่วมงานไม่ว่าจะเป็นด้านสื่อสารมวลชน ซึ่งก็ได้บริษัทแปซิฟิกอินเตอร์คอมมิวนิเคชั่น มาร่วมดำเนินการด้วย โดยประธานบริษัท คือ ม.ล.ปิยะ มาลากุลฯ นั้นมีความคุ้นเคยเป็นอันดีกับนายทหารของกองทัพบก ประกอบกับทางบริษัทเองก็ผลิตข่าวภาคค่ำให้กับทางสถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 อยู่แล้ว จึงพร้อมที่จะเข้าร่วมดำเนินงานกับทางคณะกรรมการจัดรายการสนทนากับชาวบ้านเมืองเป็นอย่างดี โดยเข้ามาจับบทบาทในด้านของการติดต่อเทปก่อนออกอากาศให้มีความฉับไว และสร้างสีสันให้กับรายการให้มีความน่าสนใจมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าในทางทฤษฎีจะมีการแต่งตั้งคณะกรรมการจัดรายการสนทนาฯ ทั้งหมดกว่า 70 คน ซึ่งดูจะมากและขาดความคล่องตัวไปบ้าง เนื่องจากจะประชุมกันทุกอาทิตย์ หรือทุกเดือนเพื่อวางแผนหรือตกลงกันใน เรื่องที่จะออกอากาศในเดือนต่อไปนั้นทำได้ยาก เพราะ ฉะนั้น เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและความสะดวกในการทำงาน ประธานคณะกรรมการจัดรายการ สนทนาฯ จึง ได้ออกคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาทั้งหมด 4 คณะด้วยกัน โดยอาศัยอำนาจของ ประธานคณะกรรมการฯ ที่ผู้บัญชาการทหารบก ให้ไว้ตั้งเป็น

- 1) คณะกรรมการฝ่ายจัดเตรียมรายการ
- 2) คณะกรรมการฝ่ายการเงิน
- 3) คณะกรรมการฝ่ายเลขาธิการ
- 4) คณะกรรมการฝ่ายติดตามและประเมินผล

ส่วนใหญ่เป็นข้าราชการทหาร

โดยคณะกรรมการนี้ประกอบด้วยกรรมการจาก 70 คน อยู่บ้าง และที่ไม่ได้เป็น กรรมการแต่เป็นบุคคลภายนอกที่ทางคีย์แมนทหารเห็นว่าเหมาะสม และสามารถดำเนินการตาม เจตนารมณ์และวัตถุประสงค์ของคณะกรรมการฯ ได้

1) คณะกรรมการฝ่ายจัดเตรียมรายการ ประกอบด้วยกรรมการซึ่งส่วนใหญ่เป็น ข้าราชการทหาร ผู้แทนสถานีโทรทัศน์กองทัพบกทั้ง 2 สถานี (ช่อง 5 และช่อง 7) นักวิชาการ เช่น ดร.วิษณุ เครืองาม รวมทั้ง ม.ล.ปีย์ มาลากุลฯ รวมทั้งหมด 21 คน ซึ่งจะประชุมกัน เดือนละ 1 ครั้ง หรือ 2 เดือน 3 ครั้ง ถือเป็นคณะกรรมการหลักที่จะคิดพิจารณาหาเรื่องที่เหมาะสมที่จะผลิตเพื่อออกอากาศในแต่ละเดือน และคิดถึงแนวทางการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น โดย คณะจัดเตรียมรายการจะพิจารณาตามนโยบายและกรอบการทำงานที่ผู้บังคับบัญชา คือ ประธาน คณะกรรมการฯ วางไว้

2) คณะกรรมการฝ่ายการเงิน ส่วนใหญ่จะเป็นข้าราชการ มีหน้าที่ดูแลด้านการเงิน และรายได้ ซึ่งจะ ได้จากเงินสนับสนุนที่ทางสถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 ให้ส่วนหนึ่ง และได้จากเงินค่าโฆษณา ในช่วงหัวท้ายของรายการ ซึ่งแต่เดิมไม่เคยมี แต่เนื่องจากนโยบาย ของประธานคณะกรรมการฯ และผู้บังคับบัญชาระดับสูงที่จะปรับปรุงรายการให้เปิดกว้าง ใน ทางความคิดและมีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น การเชิญวิทยากรต้องมีค่าใช้จ่าย เช่น ค่ายานพาหนะ ค่ารับรอง ค่าอุปกรณ์ เครื่องมือ จึงอาศัยเงินที่ได้จากการโฆษณาโดยคิดนาที่ ละ 50,000 บาทต่อราย ซึ่งนับว่าถูกมากเมื่อเทียบกับอัตราค่าโฆษณาของรายการอื่น ๆ ใน ช่วงเวลาเดียวกันกว่าเท่าตัว อย่างไรก็ตามสินค้าหรือองค์กรที่เข้ามาเป็นสปอนเซอร์ของ รายการนั้นก็ต้องมีการพิจารณาเห็นแล้วว่า เหมาะสมกับเนื้อหาของรายการ และมักเป็นองค์กร ที่ให้ความร่วมมือหรือสนับสนุนกิจกรรมของกองทัพบกมาก่อน เช่น กระจกแดง ศูนย์กลาง

รถยนต์มหานคร และคาร์ลเท็กซ์

3) คณะกรรมการฝ่ายเลขานุการ ประกอบด้วยนายทหารที่ทำงานเป็นหลักและประจำอยู่ที่สำนักงานของคณะกรรมการจัดรายการสนทนาปัญหาบ้านเมืองที่ตึกเพชรรัตน์ สวณรินทร์ จำนวน 3 คน ด้วยกันคือ พ.อ. ชัชวาลย์ ยุกตานนท์ พ.อ. สมเจตน์ พิศิษฐ์สุนทร และ พันโทอดิทัศน์ เป็นแสงจันทร์ มีบทบาทในการประสานงานกับวิทยากร ผู้ดำเนินรายการในการติดต่อมาร่วมรายการทั้งในรูปของการโทรศัพท์นัดหมาย การออกจดหมายเชิญ การติดตามความคืบหน้า และในกรณีที่ไม่สามารถทำตามที่ฝ่ายจัดเตรียมฯ วางแผนไว้ หรือมีอุปสรรคเฉพาะหน้าเกิดขึ้น ฝ่ายเลขานุการ ก็จะเป็นผู้ที่คอยแก้ปัญหาให้ลุล่วงไป นอกจากนี้ฝ่ายเลขานุการยังมีบทบาทในการเป็นศูนย์กลางให้ผู้ที่ต้องการจะเสนอเรื่องผ่านรายการนี้ได้ติดต่อ ไม่ว่าจะเป็นการโทรศัพท์สอบถามระเบียบหรือขั้นตอนการทำเรื่องขออวกอากาศ หรือการรวบรวมจดหมายขออวกอากาศมาเสนอแก่ฝ่ายจัดเตรียมฯ ได้พิจารณาตัดสินอีกทีหนึ่ง

ฝ่ายเลขานุการยังมีบทบาทอีกประการหนึ่ง ในการเป็นผู้รายงานและขอคำอนุมัติจากผู้บังคับบัญชาคือ ประธานคณะกรรมการฯ

เพราะฉะนั้นจึงอาจจะกล่าวได้ว่า ฝ่ายเลขานุการมีบทบาทมากที่สุดในทางปฏิบัติ เพราะเป็นฝ่ายประสานงานทุกขั้นตอน รวมทั้งร่วมประชุมอยู่ในคณะจัดเตรียมรายการด้วย

4) คณะกรรมการฝ่ายติดตามและประเมินผล มีบทบาทในการคอยติดตามและประเมินผลทัศนคติของผู้ชมที่มีต่อรายการ ในแต่ละครั้ง ไม่ว่าจะอยู่ในรูปของจดหมายหรือ โทรศัพท์ ซึ่งคณะกรรมการนี้จะรวบรวมและทำเป็นรายงานเสนอต่อที่ประชุมคณะทำงานเพื่อการประเมินผล และหาทางแก้ไขข้อบกพร่องในครั้งต่อไป

ขั้นตอนการดำเนินงาน

เมื่อมีคณะกรรมการจัดรายการสนทนาปัญหาบ้านเมือง และคณะทำงานซึ่งขอย้ายย่อยน้อยลงเพื่อให้เกิดความคล่องตัวแล้ว ขั้นตอนในการดำเนินงานของรายการนี้พบว่า ไม่มีรูปแบบตายตัว คือมีลักษณะราชการที่มีกรอบการทำงานเป็นระบบที่ต้องยึดถือ ซึ่งอาจจะอธิบายในรายละเอียดได้ดังนี้

1) การวางแผน หรือการกำหนดเรื่องที่จะออกอากาศ หน้าที่ในส่วนนี้เป็นของคณะกรรมการฝ่ายจัดเตรียมรายการที่ประชุมกันทุกเดือน เพื่อที่จะคิดพิจารณา เรื่องที่จะออกอากาศในเดือนต่อไป เป็นการวางแผนในลักษณะเดือนต่อเดือน โดยเรื่องที่จะนำออกอากาศนั้นจะมีที่มาใน 3 ลักษณะคือ

- ก. คิดหรือพิจารณาเอาเรื่อง หรือเหตุการณ์ที่คิดว่าน่าจะเผยแพร่ให้ประชาชนรับรู้
- ข. พิจารณาจากเรื่องท้องถื่นต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนขอมา
- ค. พิจารณาจากเรื่องที่กรมการในคณะกรรมการจัดรายการสนทนาปัญหาบ้านเมืองเสนอเข้ามา

การเลือกเรื่องที่จะออกอากาศนั้นมีหลักหรือกรอบที่ใช้ในการพิจารณาดังนี้คือ

- ก. เป็นเรื่องที่ไม่ขัดกับวัตถุประสงค์หลักทั้ง 3 ข้อ ของคณะกรรมการจัดรายการสนทนาปัญหาบ้านเมืองซึ่งถือเป็นกรอบในการทำงาน
- ข. ไม่ขัดกับนโยบายของกองทัพและของรัฐ เพราะรายการนี้ผลิตโดยสถานีโทรทัศน์ของกองทัพ จึงเป็นรายการของกองทัพซึ่งถือเป็นกลไกของรัฐตัวหนึ่ง รายการที่ออกอากาศจึงควรที่จะสนองเจตนารมณ์ของทั้งกองทัพและของรัฐด้วย
- ค. เรื่องที่กำลังอยู่ในความสนใจและเห็นว่าเป็นสิ่งที่ประชาชนควรรู้ เป็นเรื่องที่ทันสมัยในขณะนั้น
- ง. ไม่ใช่เรื่องของความขัดแย้ง ความรุนแรงหรือกรณีพิพาทหรือประเด็นที่จะนำไปสู่การถกเถียง ข้อพิพาท

การเลือกบุคคล : วิทยากรและผู้ดำเนินรายการก็เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการฝ่ายจัดเตรียมฯ เช่นเดียวกัน โดยมักจะมีเกณฑ์ในการพิจารณาดังนี้

- ก. เลือกบุคคลหรือวิทยากรที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อเรื่องที่จะสนทนา โดยมากมักเป็นผู้รับผิดชอบในเรื่องนั้น ๆ อยู่แล้ว
- ข. มีแนว โน้มที่จะเลือกบุคคลที่เป็นที่รู้จัก หรือมีชื่อเสียง
- ค. การเลือกบุคคลที่จะมาสนทนาในรายการมักจะเลือกคนที่ไม่ผลประโยชน์ขัดกับกองทัพ

ในกรณีที่มืองค์กรทางจดหมายเสนอ หรือขอมานั้นก็มักจะระบุชื่อของวิทยากร และผู้ดำเนินรายการมาให้แล้ว ซึ่งคณะกรรมการฝ่ายจัดเตรียมฯ ก็จะพิจารณาถ้าเห็นว่าเหมาะสมก็จะอนุญาตให้ดำเนินการต่อไปได้ แต่ถ้าไม่เห็นสมควรก็เสนอให้เปลี่ยนใหม่ได้

ในอีกกรณีหนึ่ง ในคณะกรรมการจัดรายการสนทนาปัญหาบ้านเมืองเป็นผู้เสนอเรื่องขึ้นมา ส่วนใหญ่แล้วคณะกรรมการก็มักจะเป็นผู้ดำเนินรายการเอง และจัดหาวิทยากร รวมทั้งกลุ่มผู้ชมพร้อมสรรพ ซึ่งก็ต้องยื่นข้อ เสนอในรูปของจดหมายแสดงรายละเอียดก่อนเช่นเดียวกัน

การเลือกกลุ่มผู้ชม : จะเลือกจากกลุ่มคนที่คิดว่า เป็นกลุ่มเป้าหมายของเรื่องที่จะพูด ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการเชิญให้เข้าร่วมในห้องส่ง บ่อยครั้งที่มีการเกณฑ์คนที่ เป็นเจ้าหน้าที่ของ กองทัพบกมานั่ง เพื่อให้ที่นั่งเต็ม เราจึงพบว่าหลายครั้งที่ผู้เข้าร่วมเป็นบุคคลเดิม คือ เป็นการ ระบุหรือกำหนดกลุ่มผู้เข้าร่วมฟังการสนทนาลงไปเลย ซึ่งผู้ดำเนินรายการอาจจะติดต่อหรือให้ มากก็ได้

กล่าวโดยสรุป หน้าที่ในการวางแผนในเรื่อง "เรื่อง" "บุคคลที่เป็นวิทยากรและผู้ ดำเนินรายการ" "กลุ่มผู้เข้าร่วมฟังการสนทนา" ในแต่ละรายการนั้นเป็นของคณะกรรมการ ฝ่ายจัดเตรียมและวางแผนที่จะต้องทำการพิจารณาและตัดสินใจร่วมกัน ซึ่งจะต้องได้รับการ อนุมัติจากประธานคณะกรรมการจัดรายการสนทนาฯ ก่อน

2) การประสานงาน หรือติดต่อเพื่อเตรียมออกอากาศ

เมื่อเลือกเรื่อง บุคคลที่จะเป็นวิทยากรและผู้ดำเนินรายการ รวมทั้งกลุ่มผู้ชม ได้แล้ว ขั้นตอนต่อไปก็คือ การติดต่อเพื่อเตรียมออกอากาศ ในขั้นตอนนี้ฝ่ายเลขานุการของคณะ ทำงานจะเข้ามามีบทบาทในการติดต่อทางโทรศัพท์ดูความเป็นไปได้แล้วจึงทาจดหมายขอเชิญ เข้าร่วมเป็นผู้ดำเนินรายการสนทนาและวิทยากร รวมทั้งการนัดหมายวัน เวลาที่จะบันทึกเทปด้วย

3) การบันทึกเทป

รายการนี้ออกอากาศในวันอาทิตย์หลังภาคข่าว 20.00 น. แต่การบันทึกเทปจะ ทำก่อนคือ เป็นรายการที่จะบันทึกเทปในวันพฤหัสบดีที่ห้องส่งของสถานีวิทยุ โทรทัศน์กองทัพ บกช่อง 5 ในช่วงเช้า โดยก่อนการบันทึกเทปแต่ละครั้งจะมีการวางกรอบในเรื่องที่จะพูดก่อน ถือเป็นโครงร่างของสิ่งที่จะหยิบยกนำมาพูดสนทนากัน ไม่ใช่สคริปต์ที่วางไว้ก่อน แต่เป็น การตกลงกันระหว่างวิทยากร ผู้ดำเนินรายการ และคณะทำงานว่าจะพูดอยู่ในขอบเขตแค่ไหน ในกรณีของการถามคำถามของผู้ชมที่นั่งในห้องส่งด้วยนั้นก็จะ เป็นคำถามที่ต้องบอกให้ทางผู้จัด ทราบก่อนว่า ใครจะเป็นผู้ถาม ถามในเรื่องใด บางครั้งก็เป็นการตั้งคำถามให้ผู้เข้าร่วมถามก็มี

4) การติดต่อ

หน้าที่นี้แต่เดิมเป็นของ จนท. ททบ. 5 แต่เมื่อเปลี่ยนตัวประธานคณะกรรมการฯ และคณะทำงานใหม่ ก็โอนหน้าที่ให้กับบริษัทแปซิฟิกอินเตอร์คอมมิวนิเคชั่นไป เนื่องจากนโยบาย ของผู้บังคับบัญชาระดับสูงต้องการให้เกิดความหลากหลายในการจัดรายการ จึงต้องรวบรวมหรือ ระดมความคิดจากหลาย ๆ ด้าน ประกอบกับทางอีเอ็มนิวส์ ทำรายการข่าวกับทาง ททบ. 5 อยู่ แล้ว และประธานบริษัทแปซิฟิกฯ ก็คุ้นเคยเป็นส่วนตัวกับทางกองทัพบก และเพื่อให้เกิดภาพพจน์ ใหม่ ๆ แก่รายการ จึงได้เข้าร่วมในการผลิตรายการในเรื่องการติดต่อให้เหมาะสมกับการออก อากาศ โดยทางคณะทำงานโดยเฉพาะฝ่ายเลขานุการ จะประสานงานกับบริษัท เพื่อแก้ไขภาพหรือ

เสียงที่ไม่ต้องการให้หมดไปไม่ว่าจะเป็นคำหยาบ หรือคำพูดที่เกินเวลา เย็นเยื่อ หรือคำพูดบางประโยคที่เป็นเรื่องล้าสมัยไปแล้ว หรือบางทีวิทยากรพูดยาวเกินไปก็อาจจะใส่หรือตัดต่อภาพนิ่งขึ้นมาแทน ซึ่งทางแปซิฟิก ก็ทำได้สะดวกอยู่แล้ว เพราะมีคนและเครื่องมือพร้อม

บทบาทของบริษัทแปซิฟิก อินเตอร์ คอมมิวนิเคชั่น

ส่วนมากจะมีบทบาทในเรื่องการตัดต่อรายการให้ออกมาสมบูรณ์ และมีสีสัน นอกเหนือจากนี้ก็มีบทบาทในแง่ของการที่ประสานบริษัทฯ คือ ม.ล.ปิยะ มาลากุลฯ และ ดร.สมเกียรติ อ่อนวิมล ต่างก็เป็นหนึ่งในคณะกรรมการของรายการ จึงมีสิทธิ์ที่จะเสนอเรื่องบุคคล หรือวิทยากรที่จะมาร่วมรายการได้เช่นเดียวกับกรรมการคนอื่น ๆ นอกจากนี้รูปแบบของฉากที่เป็นอยู่ในปัจจุบันก็เกิดจากแนวความคิดของทางบริษัทแปซิฟิกฯ นี้เช่นเดียวกัน

5) การตรวจสอบความเรียบร้อยก่อนออกอากาศ

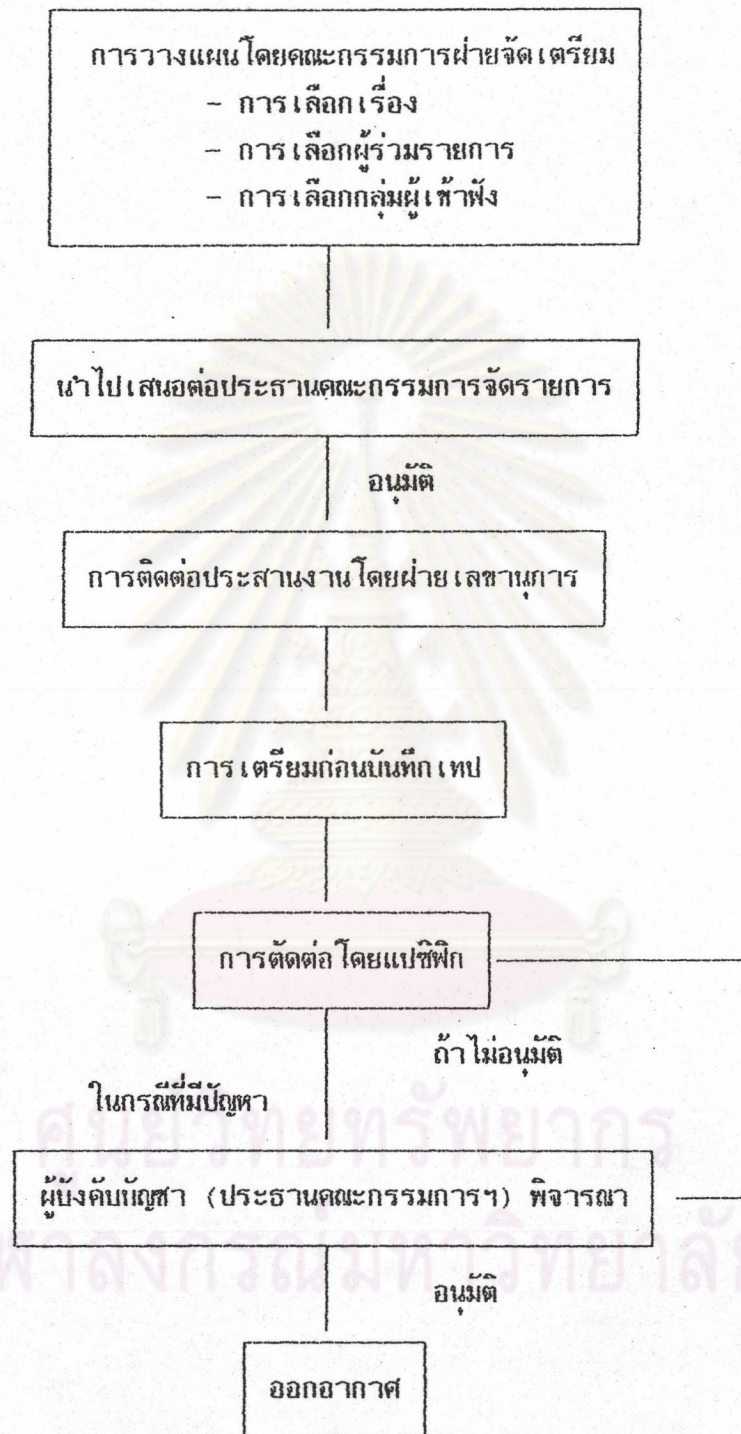
หลังจากที่ทางแปซิฟิกฯ ได้ตัดต่อรายการในแต่ละตอนเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ก็จะส่งให้ทางคณะกรรมการ คือ ฝ่ายเลขานุการนำไปพิจารณาโดยผู้บังคับบัญชา หรือประธานคณะกรรมการฯ คือ พลเอกอรุณ ปรีวีดิธรรม จะตรวจพิจารณาเป็นขั้นสุดท้าย ถ้ามีสิ่งใดแก้ไขก็จะรับนำไปแก้ไขก่อน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของความล้าสมัยของข้อมูล หรือคำพูดบางคำที่ไม่เหมาะสมก็จะถูกลบทิ้งไป

เมื่อได้รับความเห็นชอบจากประธานคณะกรรมการฯ ซึ่งถือเป็นขั้นตอนสุดท้ายก็จะถึงขั้นการนำไปออกอากาศในวันเวลาของรายการต่อไป

กล่าวโดยสรุป ขั้นตอนการดำเนินงานจัดรายการสนทนาปัญหาบ้านเมืองสามารถนำมาเขียนเป็นแผนงานได้ดังนี้

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 2 ขั้นตอนการดำเนินงานผลิตรายการสนทนาวิทยุหาบ้านเมือง

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานของคณะกรรมการ

คณะกรรมการหรือคณะกรรมการจัดรายการสนทนากับชาวบ้านเมือง เป็นคณะกรรมการที่ได้รับการแต่งตั้งให้มอบหมายและความรับผิดชอบตามวัตถุประสงค์ และนโยบายของรายการที่กำหนดไว้ ไม่ได้เป็นคณะกรรมการที่ดำเนินงานนี้เอง โดยลำพัง ตรงกันข้ามเป็นองค์กรที่อยู่ในรูปของกึ่งทางการ คือ มารวมกันหลวม ๆ โดยมีหนังสือหรือคำสั่งแต่งตั้งของทางราชการเป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์ ดังนั้นเมื่อมารวมกันภายใต้ต้องการของทางราชการ กองทัพบกจึงต้องทำงานภายใต้สภาพแวดล้อมที่มีผลหรืออิทธิพลกระทบที่ค่อนข้างถึงค่อนข้างมาก คือ

1) เมื่อเป็นหน่วยงานหนึ่งของกองทัพบก จึงเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องดำเนินงานตามนโยบายของกองทัพที่ทางผู้บัญชาการทหารบกแต่ละคนจะวางไว้ ไม่ว่าจะเป็น พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ และ พล.อ.สุจินดา คราประยูร ผบ.ทบ. คนปัจจุบัน ซึ่งย้ำถึงนโยบายของกองทัพบกอยู่เสมอว่า

... กองทัพบกจะยืนเคียงประชาชน จะต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่ง
การขยายเสรีภาพของบุคคลและขยายอธิปไตยของปวงชน
ให้ปรากฏเป็นจริง จะต่อสู้กับความไม่ถูกต้องและความไม่
เป็นธรรมทั้งปวง ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม
อันเป็นเงื่อนไขสงครามและเป็นบ่อเกิดของปัญหาคอมมิวนิสต์
ที่บั่นทอนความมั่นคงของสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
เพื่อสร้างระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
ให้เป็นผลสำเร็จตามความปรารถนาของประชาชนชาวไทย
ให้จงได้...

นอกเหนือจากนโยบายโดยทั่วไปของกองทัพบกแล้ว การมองปัญหาในแต่ละกรณีที่นายทหารระดับสูงมองหรือตีความว่า อาจจะขัดกับความมั่นคงต่อสถาบันของชาติ และของทหารเองก็แตกต่างกันตามไปด้วยแล้วแต่ว่าใครจะเป็นผู้ตัดสินใจ ซึ่งในกรณีการทำงานของคณะกรรมการจัดรายการสนทนา ผู้มีอำนาจตัดสินใจสูงสุดคือ พล.อ.อรุณ ปรีวัติธรรม ประธานคณะกรรมการฯ ซึ่งจะเป็นผู้ตัดสินใจขั้นสุดท้าย และต้องรับผิดชอบต่อการทำงาน

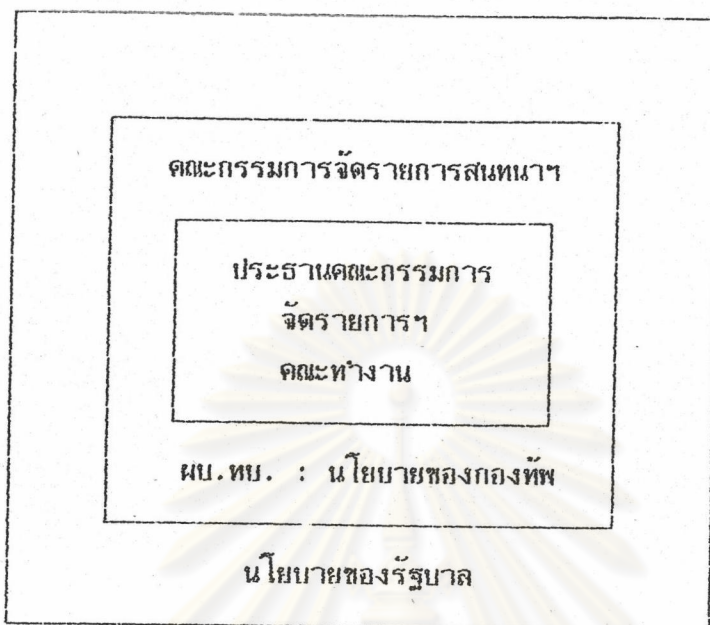
2) นอกเหนือจากการเป็นรายการของกองทัพบกแล้ว สิ่งที่ต้องคำนึงถึงมากที่สุดประการหนึ่งคือ กองทัพบกนั้นนับได้ว่าเป็นกลไกของรัฐ เป็นหน่วยงานหนึ่งของรัฐ จึงต้อง

ให้การสนับสนุนนโยบายของรัฐบาลในการบริหารและปกครองประเทศ ดังนั้นอะไรที่ได้ออกไปแล้วจะไปขัดหรือ ไม่สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลก็ต้องเลี่ยง แม้ว่าจะเป็นเรื่องที่คณะกรรมการเห็นว่าน่าสนใจ แต่ถ้าพิจารณาแล้วเห็นว่าจะกระทบกระเทือนความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับทหารได้ อาจจะทำให้เกิดผลกระทบ ทำให้รัฐบาลเห็นว่าทางกองทัพก็มีปัญหาขัดแย้งกับรัฐบาลเกิดความระแวงสงสัย ซึ่งทางคณะกรรมการก็ต้องยับยั้ง เรื่องนั้นไว้ก่อน ซึ่งเท่าที่ผ่านมามีปัญหาเกิดกรณีนี้เหมือนกัน แต่น้อยครั้ง โดยนโยบายที่กล่าวมานี้ทั้งนี้ นโยบายโดยทั่วไปที่แถลงต่อรัฐสภาทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ การบริหารระบบราชการ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การป้องกันประเทศ ต่างประเทศ และสังคม และนโยบายที่มีต่อเหตุการณ์เฉพาะเรื่องไป โดยเฉพาะเมื่อสถานการณ์ทางการเมืองเปลี่ยนแปลงไป นโยบายก็อาจจะเปลี่ยนแปลงไปในอีกลักษณะหนึ่ง นับได้ว่าเป็นเรื่องที่ยกข้อสงสัยต่อคณะกรรมการที่จะต้องปรับให้ทันและเลี่ยงการเสนอประเด็นที่อาจจะกระทบกระเทือนเสถียรภาพของรัฐบาลได้

นอกจากนี้ทางคณะกรรมการยังต้องให้ความสนับสนุนต่อรายการที่ทางรัฐบาลขอมา เช่น ในกรณีที่เกิดปัญหาต่อภาพพจน์ของรัฐมนตรี หรือการทำงานของรัฐบาล ก็อาจจะมีการให้ผู้รับผิดชอบในหน่วยงานนั้นมาชี้แจงถึงความเป็นไปในเรื่องนั้น ๆ เช่น ในช่วงที่มีปัญหาเรื่องการบุกรุกป่าสัมปทานและมีการกวาดล้างครั้งใหญ่ ก็มีรายการที่เปิดโอกาสให้รัฐมนตรีสนั่น ขจรประศาสน์ ซึ่งถูกโจมตีมากมาแถลงถึงเรื่องนี้ หรือในช่วงที่มีการออกโฆษณาประชาสัมพันธ์ในเรื่องภาษีมูลค่าเพิ่ม รายการสนทนากับชาวบ้านเมืองก็หยิบยกเอาเรื่องนี้มาพูดถึงเช่นเดียวกัน

3) ข้อจำกัดในเรื่องเวลา ถือเป็นข้อจำกัดหรือปัจจัยที่มีผลกระทบเพียงเล็กน้อย เพราะคณะทำงานแม้ว่าในบางครั้งจะไม่สามารถคิดหาเรื่องที่เหมาะสมสำหรับออกอากาศได้ เนื่องจากเป็นการออกอากาศอาทิตย์ต่ออาทิตย์ แต่ในปัจจุบันทางคณะกรรมการฯ หรือคณะทำงานก็หาทางแก้ปัญหาด้วยการจัดทำรายการเป็นสต็อกเก็บไว้ ซึ่งจะเป็นเรื่องที่เราเห็นว่ามันสมัยอยู่เสมอไม่ว่าจะออกอากาศเมื่อใดก็ตาม เช่น เรื่องของดาวเทียม แผ่นดินไหว หรือพุทธธรรมกับสังคม ซึ่งจะนำออกสู่สายตาประชาชนในไม่ช้า เมื่อไม่สามารถหาเรื่องที่จะทำได้

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าคณะทำงานไม่สามารถจัดรายการได้อย่างอิสระ ตามความต้องการ เนื่องจากสภาพแวดล้อม หรือปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลและเป็นเงื่อนไขต่อการทำงาน ซึ่งสามารถสรุปให้เห็นในรูปของแผนภาพให้เกิดความเข้าใจง่ายขึ้นดังนี้

แผนภาพที่ 3 ภาพแวดล้อมการทำงานของคณะกรรมการจัดการเลือกตั้งหมู่บ้านเมือง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย